

Однак, не слід забувати, що в соціальній сфері перед режимом стояли прямо протилежні завдання. З одного боку, необхідно було умиротворити населення, досягти соціального миру, з іншого - уникнути порушення стабільності економіки під впливом росту заробітної плати, внесків до системи соціального страхування тощо. До того ж правлячий блок здійснював соціальне маневрування, долаючи сильний опір у своєму середовищі, оскільки частина крупної буржуазії вважала поступки франкізму трудящим непотрібними і навіть шкідливими. Все ж значна частина іспанців вважала розвиток соціальної системи страхування важливою зміною в своєму житті яка дозволяла їм більш впевнено дивитись у майбутнє.

Таким чином, аналіз першого конституційного закону франкістської держави засвідчує наявність правових форм захисту приватної власності та всебічного заохочення приватної ініціативи як найважливішого джерела економічного добробуту населення, підняття престижу правового класу власників та незалежних від держави виробників. Хартія праці на законодавчому рівні гарантувала розлогий спектр інших соціально-економічних і трудових прав громадян шляхом врегулювання режиму робочого часу та відпочинку, встановлення державного мінімуму заробітної плати та контролю над цінами, підвищеної охорони умов праці жінок та дітей, значного розширення інституту соціального страхування населення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Висенс Хуан. Записки по истории франкистского режима.//Проблемы испанской истории.-1979.-С.79-105. Esteban Gorge de Guera Luis Lopez. La crisis de Estado franquista.- Barcelona.- 1977.-P.63-65. Хенкин С.М. Испания после диктатуры /социально-политические проблемы перехода к демократии/.-М.-1993.-С.17; 2. Страны Южной Европы в современном мире. - М., 1989.-С.10-17; Современная Испания.-М.-1933.-С.3-27; Старостина Е. Политическая культура Испании /соотношение традиционных и новых элементов.//Мировая экономика и международные отношения.-1994.-№ 2.-С.114-122; Jallo Max. Spain under Franko.- New York.-1974.-P.44; 3. Manuel Vazquez Montalban. Los demonis familiares de Franko.- Barcelona.- 1987.-P.132,187; 4. Конституции буржуазных государств Европы.-М.-1957.-С.499,506; 5. Там само.-С.506; 6. Там само.-С.505; 7. Там само.-С.502.; 8. Там само; 9. Понделко Г.Н. Государство в экономике Испании: взгляд в прошлое и современность.-М.-1991.-С.47; 10. Конституции буржуазных государств Европы.-М.-1957.-С.502; 11. Там само.-С. 502; Ruiz David. La diktatura franquista/1939-1975/.- Oviedo.-1978.-P.22,53; 12. Понделко Г.Н. Вказана праця.-С.49; 13. Конституции буржуазных государств.-С.504-505; 14. Там само.-С.505; 15. Там само; 16. Черниловский З.М. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права.-М.-1996.-С.393; 17. Конституции буржуазных государств.-С.501; 18. Там само; 19. Там само; Черниловский З.М. Названа праця.-С.264; 20. Хенкин С.М. Названа праця.-С.23.

І.М.Романюк

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ВІННИЧЧИНИ В ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ.

У надзвичайно важких і несприятливих умовах відбувався процес повернення країни до мирного життя. Страхітливі роки війни давалися взнаки повсюди. Незмірних втрат зазнало народне господарство.

Війна і окупація завдали великих збитків економіці республіки, її аграрному сектору. На Україні ворог спалив і зруйнував 27910 колгоспів, 872

радгоспи, 1300 МТС.¹ Було вивезено 56 тис. тракторів, понад 24 тис. комбайнів, 7,6 млн. голів великої рогатої худоби, 3,3 млн. коней, 9,3 млн. свиней.² Із загальної суми прямих матеріальних збитків - 285 млрд. крб. /в довоєнних цінах/, заподіяних фашистами народному господарству і населенню України, близько 33% припадало на сільське господарство.³ Самі лише колгоспи зазнали збитків на 88,1 млрд. крб.⁴

Такі страшні втрати не могли не позначитись і на аграрному секторі. У 1945 р. валовий збір сільськогосподарських культур становив лише 60% від рівня 1940 р. Найдорожчими втратами були люди. Фашистські злочинці зруйнували і спалили в Україні понад 28 тис. сіл, з них 256 повністю знищено. Вони вбили й позв'язали замучили 5,4 млн. чол., або кожного шостого мешканця України. Понад 10 млн. залишилися безпритульними, не маючи житла. Для примусової праці до Німеччини було депортовано 2,3 млн. українців. Тисячі колгоспників, працівників радгоспів, МТС, спеціалістів сільського господарства, боячись помсти сталінського режиму, так і не повернулися додому після завершення війни.⁵

Не вистачало тоді не тільки придатних для роботи тракторів, комбайнів, автомашин, а й навіть найпростіших знарядь і тягла. Багато земель за час війни було занедбано, зменшилося поголів'я у тваринництві, бракувало кваліфікованих спеціалістів, жінка-колгоспниця була основною силою сільськогосподарського виробництва. Хоча на кінець 1945 р. посівні площі й були дещо розширені, Україна змогла продати державі зерна на третину менше, ніж до війни. Ресурси села, сільгоспартілей були мізерними. Це далось взнаки, коли в 1946-1947 рр. розпочався голод, який охопив мільйони людей у селах та містах республіки. Принаймні 800 тис. з них загинули.⁶

Було вирішено приділити посилену увагу сільському господарству. Особливий наголос був зроблений на необхідності розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства. Розширювалася мережа підприємств, де вироблялися сільськогосподарські машини, однак технічних засобів не вистачало.

Як відомо, відбудова сільського господарства розпочалася із визволенням території України. Програму відбудови і шляхи її здійснення намітила постанова уряду від 21 серпня 1943 р. "Про невідкладні заходи по відбудові господарства в районах, визволених від німецької окупації". Нею визначався порядок і строки повернення сільськогосподарської техніки, майна, худоби у звільнені райони, заходи щодо збільшення поголів'я худоби тощо. Але сільське господарство в цілому розвивалося дуже повільно і перебувало у важкому стані. Вже навесні 1945 р. в республіці відновили роботу 26187 колгоспів, 705 радгоспів, 1223 МТС,⁷ правда, довоєнного рівня 28637 колгоспів не було досягнуто.⁸ З руїн почало підніматися і сільське господарство Вінниччини. Так, в 1945 р. в області відновили роботу 1878 колгоспів з 1950, які існували у 1940 році, 41 радгосп із 41.⁹

Колгоспи змушені були здавати державі вироблену продукцію по низьких заготівельно-закупівельних цінах. Так, на початку 50-х років державні органи закуповували у колгоспів пшеницю по одній копійці за кілограм при роздрібній ціні на борошно 31 коп.; яловичину - за 23 коп., а продавали в містах у середньому за 1,5 крб.; молоко - відповідно 2,8 коп. за літр і 22 коп. в роздріб.¹⁰ Такі закупівельні ціни не відшкодовували та й не могли, природно, відшкодовувати суспільно необхідні затрати праці. Оплата праці селян була нижчою, ніж до війни, тому вони змушені були жити практично лише за рахунок особистих підсобних господарств, які держава обкладала непомірними податками /на землю, м'ясо,

яйця, молоко, сирі шкури, фруктові дерева та плодові кущі тощо/, що вони нерідко перевищували оплату праці селянина в колгоспі.

З 1946 р. в Україні почався процес об'єднання дрібних колгоспів у великі господарства і набув широких масштабів у 1950 р. Кількість колгоспів різко зменшилась. Якщо на початку 1950 р. налічувалося 19295 колгоспів, то після укрупнення вже у 1951 р. - 16506 господарств.¹¹ Не відставала у цьому плані і Вінницька область. Станом на 1 жовтня 1950 р. 1062 колгоспи об'єднали і на їх основі утворили 420 нових господарств.¹²

Перетворивши Україну на сільськогосподарську лабораторію СРСР, у 1947 р. передбачалось об'єднання колгоспів у гігантські агроміста. Кожне з них мало забезпечити близько 5 тис. жителів усіма формами міського життя. За проектом мали ліквідувати присадибні ділянки, за рахунок яких селяни виживали, ще й здавали значну частину продуктів харчування державі. Але ця утопічна ідея викликала такі рішучі протести, що уряд відмовився від неї.

За післявоєнні роки відбулися кількісні і якісні зміни у матеріально-технічній базі сільського господарства республіки. Відбудова і розвиток промисловості дали змогу вже у 1950 р. відновити і навіть перевершити довоєнний рівень парку тракторів, зернозбиральних комбайнів, вантажних автомобілів. Якщо на кінець 1945 р. у сільському господарстві України працювало 59,3 тис. тракторів, що становило 55% довоєнного рівня /94, 6 тис./, то на кінець 1950 р. МТС республіки мали 122,2 тис. тракторів /у 15 сильному обчисленні/.¹³ На Вінниччині у колгоспах, радгоспах і МТС було у 1951 р. 5554 трактори /3662 - колісних і 1892 гусеничних/, 954 зернових комбайни,¹⁴ 2563 автомобілі.¹⁵

У 1950 р. на Україні діяло 1347 МТС проти 1277 в 1945 р. Машинно-тракторні станції республіки обслуговували 98,4% посівних площ України довоєнного рівня. План тракторних робіт щорічно перевиконувався. У 1950 р. працівники колгоспів, радгоспів виконали план хлібозаготівель за 24 дні, здавши державі на 2,5 млн. пудів зернових більше, ніж у 1940 р.¹⁶ Цілий ряд господарств області показували приклад самовідданої праці. Так, бригадир колгоспу ім.Сталіна Джулинського району Григорій Семенюк отримав урожай озимої пшениці по 33 ц з гектара на площі 25 га. По 32,6 ц з гектара озимої пшениці на площі 22 га зібрала ланка Марії Борець з колгоспу "Ленінський шлях" с.Будне Миргородського району, а буряківнича ланка колгоспу "Жовтнева перемога" с.Демівки Ольгопільського району щорічно добивалась великих врожаїв цукрових буряків. В 1949 р. ланка збрала по 336 ц буряків на площі 90 га.

Високими врожаями славився у післявоєнні роки колгосп "III-й вирішальний" с.Голубоче Крижопільського району /голова правління Голотюк/. Особливо у цьому господарстві прославилась ланкова, яку знала вся країна - двічі Герой Соціалістичної Праці Т.П.Марцин.

З площі 12 га озимої пшениці вона збрала по 40,5 ц з гектара,¹⁷ 343 ц цукрового буряка на площі 3 га.¹⁷

Найвищими врожаями на Вінниччині славились господарства Джулинського, Ямпільського, Ольгопільського, Вінницького районів. Найвищий урожай цукрових буряків у 1949 р. виростила ланка Марії Довгань з колгоспу ім."17 партконференції" Вінницького району по 593 ц з площі 3,1 га.¹⁸

Підвищенню рівня технічної оснащеності сільськогосподарської галузі сприяла електрифікація.

За період 1945-1949 рр. у Вінницькій області було побудовано 94 гідроелектростанції потужністю 3087 квт, змонтовано 40466 штук електроточок, було електрифіковано 169 колгоспів. На січень 1950 р. в області нараховувалось 184 гідроелектростанції.¹⁹ В більшій своїй основі це були малої потужності сільські електричні станції. Так, протягом 1945-1954 рр. жоден з планів введення у дію електричних станцій і електрифікації колгоспів у Вінницькій області не був виконаний, крім 1952 р., де замість 17 було електрифіковано 19 колгоспів.²⁰

Протягом 1950 р. в області введено в дію 34 гідро- і 49 теплових станцій, які працювали в основному на торфі. У цьому році було електрифіковано 22 МТС, 65 колгоспів замість 118 колгоспів за планом.²¹

Із 1017 колгоспів /на 01.01.1953 р./ електрифіковано лише 371 колгосп, а 646 колгоспів зовсім не мали електроенергії, а серед тих, що були електрифіковані, то фактично лише на папері.²² Так у Вороновицькому районі було електрифіковано лише 4 колгоспи, але там всього було встановлено 48 електроточок в будинках.²³

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Сургай Г.І. Сільське господарство України: уроки минулого і сучасний аграрний курс.-К.,1991.-С.73;
2. Развитие аграрной экономики Украинской ССР.-К.,1987.-С.76;
3. Мельник Л.Г., Тронько П.Т. й др. В битве за Советскую Украину.-К.,1985.-С.68;
4. Развитие аграрной экономики Украинской ССР.-К.,1987.-С.76;
5. Панченко П.П., Сльвов В.Л., Шмарчук В.А. Аграрна історія України.-К.,1996.-С.256-257;
6. Коваль М.В. Українська РСР у період відбудови і розвитку народного господарства /1945-1955 рр./УІДЖ.-1990.-№4.-С.83;
7. Сургай Г.І. Вказана праця.-С.74;
8. Панченко П.П. Развитие сельского хозяйства Украинской ССР /1959-1980/-К.,1980.-С.36;
9. Народне господарство Вінницької області.-К.,1969.-С.113,118;
10. Панченко П.П., Сльвов В.Л.,Шмарчук В.А. Вказана праця.-С.267;
11. Народне господарство УРСР.-К.,1957.-С.283;
12. Державний архів Вінницької області /Далі - ДАВО/-Ф.Р.3966.-Оп.2.-Спр.119.-Арк.56;
13. Развитие механизации и электрификации сельского хозяйства Украинской ССР.-К.,1988.-С.38;
14. ДАВО.-Ф.Р.3966.-Оп.2.-Спр.119.-Арк.73;
15. Народне господарство Вінницької області.-К.,1969.-С.113,119;
16. ДАВО.-Ф.Р.3966.-Оп.2.-Спр.119.-Арк.165;
17. Там само.-Арк.156;
18. Там само.-Арк.157;
19. Там само.-Арк.104;
20. Там само.-Арк.113;
21. ДАВО.-Ф.Р.3966.-Оп.2.-Спр.118.-Арк.25;
22. ДАВО.-Ф.Р.3966.-Оп.2.-Спр.118.-Арк.144;
23. Там само.-Арк.145.

І.П.Мельничук Л.С.Мельничук

З ІСТОРІЇ ЛІБЕРАЛЬНИХ ІДЕЙ В УКРАЇНІ

Слово ліберали /від латин. *liberalis*-означає вільнодумці. Лібералізм - ідеологічна течія, істотною ознакою якої є обстоювання мирного, реформістського шляху здійснення перетворень в суспільстві. Історія ліберальної думки в Україні бере свій початок в першій половині ХІХ ст. у період боротьби частини української інтелігенції, буржуазії, поміщиків проти абсолютизму. За тих умов лібералізм відіграв величезну прогресивну роль. Ліберали вимагали обмеження прав монарха, встановлення конституційного ладу, передання буржуазії управління державою, гарантії всіх демократичних свобод, невтручання держави в приватне життя людини, в справі індивідуального підприємництва тощо.¹

Яскраво проявились ліберальні ідеї в 40-х рр. ХІХ ст. серед діячів Кирило-Мефодіївського товариства. М.Костомаров, О.Маркевич, П.Куліш та ін.